

9 - XII - 1941

Estimat Joan: No vull passar més sense dir-te el bé i el mal que penso de les teves Poésies Estonio-unes. M'hauria agradat escriure'n un comentari a fons, però les meves neurones encara no donen per a tant. En limitaré a dir-te, tal com en vinguin, les principals idees que els versos m'han suggerit.

Deies tu un dia que la poesia és un mitjà que tenen els homes de temperament per expressar-se. Si és així —i és així—, és ben fàcil de fer l'elogi capital de les teves poesies. Aquestes es t'assemblen tant, que —si he de parlar per la meva experiència— desvetllen en el lector, a mesura de les successives lectures, una sèrie d'estats d'ànim curiosament paral·lels als que provoca al seu tracte, al principi de coneixer't.

Es per això que se'm fa difícil parlar dels caràcters generals de les Poésies Esthoniennes. Sento que insensiblement passaria a parlar de tu, relliscant massa obertament de la poesia a la impertinència. Si, i no protestis. Pensa que si hi ha alguna cosa en els versos que no em sembla del tot admirable, és justament allò que no hi acaba de ser tu mateix.

Te agrada qualificar-te de romàntic, i no seré jo qui et regatagi aquest gust. Sens dubte, ets un romàntic, si entenem per romanticisme el concebre la vida com una obligació a tot allò que porta la marca dels Déus. Però romàntic és un mot perillósament vague. Si un sol adjectiu hagués de triar com a qualificatiu de la teva obra, seria sobrenaturalista. I si un sol poema hagués d'escollir-ne com a exponent, seria els sentits. Versos extraordinaris que, fins i tot quan encara no n'hem sortit el sentit, ens fan estremir de cap a peu! No sé si és aquest el millor poema del recull. Sóc incapàc de saber una cosa així. Però ell és, cert, el que m'ha colpit més profundament.

En rigor, aquestes quartetes obscures no expressen més que la tortura d'una ànima presa d'uns sentits corporals. En elles, no és pròpiament qüestió d'un sobrenatural —d'una realitat extrasensorial, espiritual—. Però aquest món s'hi sobreentén; i en els més típics poemes del recull es manifesta rotundament.

En efecte, al llarg del quadern, és sobretot de somnis, de visions, d'estats crepusculars i daydreams que és qüestió. La natura, per ella mateixa, es pot dir que no hi existeix (excepció d'algunes notes exòtiques). Com en els versos de Baudelaire, es transforma en un temple de vivents pilars, una selva de símbols. Avui que els físics —fins els físics!— acaben per dubtar de l'existència de l'univers sensible, no és estrany que els poetes lírics prescindixin de tota altra realitat que no sigui la del seu ésser.

Però no tota la introspecció conduceix al sobrenaturalisme, ni tanmateix en art. En Auziàs March, per exemple, la natura existeix tan poc, que l'ésser del poeta pot expressar-se perfectament sense manllevar, o a penes, imatges al llenguatge sensorial. No hi ha natura, ni al natural, ni transcendida. Un autèntic sobrenaturalista és el que expressa la seva vida interior, no amb el llenguatge de l'especulació psicològica, sinó de les impressions dels sentits. La pintura moderna ha aconseguit grans resultats per aquest camí. Potser, per la seva naturalesa, la pintura sigui l'art més apte al sobrenaturalisme. En poesia, petites coses he llegit on l'alliança d'ànima i plàstica arribés a extrems tan punyents com algunes versos d'Amarint.

Tot això parteix de Baudelaire i Poe, cert. Però va més enllà. La nota crepuscular és més aguda i angoixosa, i alguns dels teus versos ultrapassen el que les teves forces et permeten. Hi ha moments que també el lector s'exclamaria:

Aquest cruel misteri excedeix la meva ànima!

No importa; és sempre bo de proposar-se massa. A més, he de confessar que tal vegada sóc un mal lector per a algun d'aquests poemes. Està lluny de semblar-me, com a tu, "bell tot el que és

entrany". I com més subterrània és la capa del nostre ésser a què una obra d'art s'adreci, més estreta és la zona en què la sensibilitat de l'autor i la del lector podran coincidir. Si la coincidència o sintonització es produeix, el xoc serà més intens per tal com s'efectua en terra verge: per això certs versos de Visió en el desert, o d'Aparició d'alta nit obsessionen com un sortilegi. Però d'altres n'hi ha que no es claven en cap blanc. Potser —potser— la culpa sigui d'un estil no ben madur en algun moment.

Ensent el sobrenatural un món del tot interior, i no podent buidar al més enllà altrament que més endins, la realitat transcedent no podrà pas ser igual per a tothom —com sigui que per dies tothom és distint—. Fins i tot dins els límits tan precisos d'una mateixa confessió religiosa, la representació del sobrenatural pot anar tan lluny com de Fra Angèlic a Miquel Àngel —que mai no va sentir-se impulsit a pintar ni un arcàngel, ni un àngel—. El tem, de sobrenatural, sembla ben complex i poblat d'espècies de tota mena. No totes les criatures que l'habiten han estat baptizades, o potser Mefistòfil era el padrí de fonts, i l'aigua no era del tot beneita. Ja ho trobarem en parlar dels poemes un a un.

Algunes d'aquests poemes tenen, en ells mateixos, un ralleig molt acusat. Però és curiós com, fins i tot ells, es fan molt més clars de sentit integrats en tot el conjunt. Sovint, en un poema isolat, certs versos o certes idees ens semblen dissonants, paràbols; quan, en una lectura seguida, veiem retornar aquell tema, en una altra pàssicció, comprenem i veiem clarament el propòsit d'allò que, en una primera aparició, ens havia xocat. Tal succeeix especialment amb les diverses aparicions del tema del Mal, angoixa capital de la teva poesia, la importància del qual es veu no pas en un poema particular, sinó en la seva presència en

el subsòl de gairebé tots.

Sigui com sigui, el conjunt d'aquesta quarantena llarga de poemes dóna així una netíssima sensació d'unitat. La repetició dels motius dominants, com en un poema o un drama simfònic, no dóna mai una impressió de monotonia. Al contrari: cada nova aparició del tema de la Set, per exemple, ens retorna la impressió dels versos ja llegits i la suggestió és cada vegada més forta —com el tema del Rhin en Sigfrid—. La sonoritat no és un element essencial dels teus versos: per això és més remarcable aquesta musicalitat ideal, aquesta sensació de melodia continua que produeix, en una lectura seguida, la successió dels seus temes ben definits, en modulacions noves cada vegada.

Quins són aquests temes? Rarament continguts tots en un únic poema —llevat potser dels Cinc planetes—, els més insistents semblen ser: Tema del mal i del sentiment de culpa, amb les seves derivacions: tema del remordiment, tema de l'expiació, tema de la salvació; Tema de la set o de l'angúnia humana; Tema de l'Al·legoria, altament dit de l'Amor / ~~l'amor~~ ^{l'amor} clandestí.

Ben entès, si els individualitza així, és per entendre'ns; ells no apareixen mai tan deslligats. No sempre pot marcar-se la transició de l'un a l'altre, i sovint es transformen.

L'estil és tal vegada allò que en aquests poemes queda més lluny del romanticisme històric. És un estil impressionant, sobretot per la seva disciplina. Hom et sent cavalcar un poltre potent, capricis, impulsiu —amb un ensellament perfecte—. És un estil amb cos: ossos, músculs, nervis i tendons. La seva naturalesa és corpòria, no pas èteria; i més estàtica que dinàmica. Potser alguna corba queda poc arrodonida, cosa

que no té res de desagradable en el tors d'un atleta. La seva elegància sòbria i directa queda a vegades una mica rude. Sovint es nota un gust a no defugir els mots triviais, com confiant que la màgia de la poesia bastarà a

donner un sens plus pur aux mots de la tribu.

Així succeeix algunes vegades, però no sempre.

I passo a parlar-te dels poemes un a un.

I. La Nit. — Aquesta nit que ens sedueix i ens estremeix alhora, és escrita en l'estonià més fluid que pot trobar-se en els seus versos. A les quartetes, les imatges bizarres donen just la mesura de calfred que cal. I els tercets — "Jo estimo els somnis més estrahys..." — adverteixen i situen el lector sobre el que segueix. Hom se n'entra a llegir amb avidesa.

II. Cancó de capaltard. — Escampades d'aquí d'allà hi ha, en aquest poema, tan breu, evocacions delicades i subtils: el romer d'antany, la fraternitat de les ànimes tristes. Però el conjunt és mancat. La mel m'irrita en els versos tant com a tau-la, i aquest "calsalix secret de la teva ànima" em posa de mal-humor. Hi ha coses que en francès queden bé, però l'estonià no les accepta gens de grat.

III. L'Assedegat. — En aquest sonet, després de vuit versos excellents de tall i de llenguatge, però en definitiva inofensius, ens topem no menys que amb un vampir, escapat sens dubte del segon Faust, amb el Roc de Biterna que ve més avall. La veritat és que ens sorprèn; no ens esperavem pas un tal encontre, i els vampires segurament només fan poé mentre els esperes. Topard-te amb ells, ni que els vegis sortir d'una ruïna engalabrada, fa somriure i prou. Hom sent massa clar que vampir — en el poema, sigui el que sigui en el seu propòsit —, no és més que una paraula, i per a comble de desgràcies una paraula que fa pensar

en Marlene Dietrich. Això no hi ha poema que ho resisteixi.

IV. Les Assedegades. — No vull parlar massa malament d'aquest poema, perquè no m'agrada fer-ho d'allò que no entenc gens, gens, gens. Els dos últims versos, que segurament haurien de revelar el sentit de les consumides de la set, són els únics suggestius, però no expliquen res. És una llàstima que el tema de la set humana sigui introduït per aquests dos poemes tan freds.

V. El vespre. — Un dels casos en què més marcada és la diferència que produsix el poema llegit aïlladament o quan un s'ha imbutit ja de tots els altres. A la primeria, el lector no comprendrà gaire bé l'estranya interpolació del tema: pecat, als tres darrers versos de la segona estrofa. L'home modern està poc habituat que li parlin seriosament del diòni. Poques coses hi han més difícils que emocionar-se per un mític nou i que no respon a cap intima necessitat nostra. En retrauràs els satanistes francesos, i què sé jo. El teu diòni queda sempre de cartó, i és possible que hi influeixi el fet que de borgne a borni va encara més distància que de tiroir a calaix. ¿T'imagines un poeta carpetovetònic que parlés del tuerto? Encara que no volguéssim, fatalment, aquest mot no ens suggeriria res més que un murcià de la F.A.I., i un diable, com una mare de família, si no fa molt, però molt de respecte, està perdut.

Un cop s'ha comprès la importància que el problema del mal i el sentiment de culpa tenen en la teva poesia, hom accepta més als tres versos esmentats. Aquests temes es saben prou capitals en el recull perquè no estranyi que s'inediulin en un poema gn, de primer moment, semblaven tan forasters.

VI. Aparició d'alta nit. — Dos temes que s'oposen en un contrast -quasi un contrapunt-. La meravellosa amiga, invisible per enlluernament, de tan lluminosa, i la humana carronya, allò nocturn que neix dels nostres somnis de crim —dels pecats i les febleses que ens corrompen i ens fan indignes de l'amor dels'essers purs—. La tràgica dissociació de l'ésse humà està rigorosament il·lustrada en aquests versos.

Costa de comprendre el sentit de la segona estrofa. Venint després d'haver aclarit el poeta que es sentia amb el cor madurat per a l'amor de la meravellosa amiga, és natural de creure que l'estrofa detalla algunes aspectes de la maturitat proclamada. ¿Es així?

La quarta estrofa és plena de detalls arriscats. No m'agrada el tercer vers. Tal vegada la culpa és tota del llagrimall (massa ll), i de la conjunció que l'introduceix: "I del qual destil·lava..." La insistència en els detalls repel·lents hauria passat sense contrattemps, no fos aquesta i que és, a la vegada, un ri ri i una impertinència. Petites objections a un poema que cada mag dia m'agrada més.

VII. L'esfinx minada. — Certs versos d'aquest poema suggerixen un desesperar semblant al que ens pren quan no podem sortir d'un sonni absurd: alguns altres, pocs, són d'una tanjaneria més aviat feixuga. Sembla com si haguessis volgut jugar en dos tons distints a la vegada, i els acords no t'han reedixit.

VIII. Premonició. — En penso que és Goethe que diu que una excessiva exigència envers si mateix és senyal d'orgull amagat. El recordiment és una manifestació, a posteriori, de l'exigència envers si mateix. Les ànimes humils, que no s'atorguen a elles mateixes cap valor sinó el de servir el seu Déu, no coneixen el

remordiment —forma egocèntrica de la ~~humilitat~~ protesta de la nostra consciència moral—, sinó la contrició, el penediment pel dolor que poden haver causat a ~~Déu~~ un Déu que sofreix de les nostres culpes; com els bons infants creuen que el seu pare sofreix de les seves malifetes. Un consentir-se a si mateix, un convenciment de la pròria feblesa és la base matisxa de la humilitat. Per això aquesta pot ser perillosa en els que no creuen en Déu, o no creuen que Déu pugui sofrir per ells.

A l'autor d'aquest poema, la virtut del remordiment l'envega tant, com per creure que les llàgrimes que li farà vessar maduraran en el seu cor els emors immortals. Tot això en presència del Gran Diable. Sobta, en aquests versos, que per expressar una vida futura sensiblement distinta de la dels catecismes corrents, ha gis emprat elements tant de catecisme corrent com rèprobes i emanacions nefítiques de sofre. Cal observar que sofre té o tancada i cofre oberta, segons diuen els barcelonins de per aquí. El primer vers és ingratíssim a l'olida per l'encarrancallament d'erres que s'hi troba.

El més poètic és el final —i l'expressió "corcat per la Vergonya...", que hauria plagut al Dant—.

IX. El Gran Roc de Riterne, i X. Les veus maleïdes. — Aquests dos poemes són únics en la seva mentalitat dionisiaca. Malgrat la història que expliquen de la senyoreta Pasqual, fan entreveure un moment entre byronesc i nietzschen que potser en escriure aquests versos ja era superat. Les veus maleïdes —per què en plural?— té un alè líric ben espontani, i alguna imatge molt suggestiva. Abans que ens diguessis que l'havies fet per a la senyoreta Pasqual, jo havia imaginat que era fet en dues etapes. Primer els versos: després, en un repensament, el títol.

XII. La filla del Sol. — Nova aparició del tema de l'Allegoria, repetint en un to més apagat diversos elements d'Aparició d'alta nit. Potser aquest poema és el més gris dels que tenen per suport el mateix tema. El segon vers és el més viu.

XIII. La substància efímera. — Coneixia una versió anterior d'aquest poema. Ara queda molt millor, tot i que potser manca una nota ben aguda d'intimitat al començament, que faria més fàcil de lliurar-se al vertigen dels següents.

XIII. A Mèrius Torres. — Un vell coneugut, despullat de la roba de circumstàncies. Particularment, enyoro una colla de versos en aquesta nova versió, i seguiré conservant la primera per al meu ús particular. De cara als altres, en semblen molt bé les supressions i correccions que hi has fet. Et diré, encara, que no m'acaben d'agradar els vuit darrers versos de la primera part, ni l'afegit: "Veu rieres endebades — les ares, que els passats bastiren, profanades?" que sobta pel seu estil tan desmaiat. Potser són els únics versos dèbils que hagis escrit mai.

XIV. La Verge decapitada. — La disposició de la rima, una mica monòtona, dóna un aire de psalmòdia molt escaient a aquests versos. La catàstrofe final, per vagament que migui insinuada, queda solenne i imponent. La imatge de la ciutat murallada, perduda en una bruma blavissa, es clava en la memòria del lector.

¡Què diables vol dir aquiropoeta?

XV. Els dos diamants. — Aquest poema traeix el lector fidel i devot de les Mil i Una Nits, i serveix com d'amundi a l'atavisme marrai que l'aire de Xàtiva va a desvetllar en els poemes que s'apropon. No m'agrada gaire la primera quarteta: la rima únics — mínics fa aquí massa olor de cuina. En la segona, has substituït la rima maleable — impalpable per infal·lible — invisible.

Tal vegada has pensat que no es podia parlar de fabricar diamants en un crisol. Escrípol ben poc oriental! D'altra banda, és igualment fantasiós parlar d'obtenir diamants escainant carboncles.

XVI. L'home lliure. — Un tema ben clàssic, tractat amb una desimboltura que li dóna un aire molt del nostre temps, gairebé diria de la nostra guerra. És l'home lliure... certíber. Potser el títol sigui el més amarg de tot el poema.

XVII. Col·loqui dels canons. — Diverses vegades t'he dit com m'agrada aquest poema grat i solemne, d'un patetisme sobri i musical. L'estil és impecable; moltes vegades sembla que les idees vagin venint, com portades pel moviment dels versos. Malgrat l'originalitat i el vigor de les imatges, els versos lliguen sense cap esforç, com les muntanyes d'una terra molt antiga i molt treballada per la set dels homes. M'agradava més "califa cruel i delicat" que "feroc i assedegat" (massa ss).

XVIII. Enyorança de la Pàtria i XIX. Retorn a la Pàtria. — Heu's aquí dos poemes fets per desconcertar més de quatre patriotes. Nàtiva et desembraixà: els poemes escrits en ocasió del teu viatge allà tenen un aire radiant i expandit que no es troba en cap dels altres i que, combinat amb el dramatisme del tema, és un dels encants d'Amarint. Mirant les palmeres i les llauradores, vas sentir unes gotes de llinita sarralina barrejades amb la teva sang. La pàtria de què és qüestió en aquests dos poemes és una pàtria espiritual, i els sentiments que ella inspira no tenen res en veure amb els de l'amor físic (amor físic de la pàtria, ben entès), únic que arriben a sentir certes persones. Es per això que quan enyora la seva pàtria un poeta, pot enyorar el que en ella no hi ha físicament, ac-

tualment, però hi ha existit i perdura en el seu esperit —el que no és, o és lluny.— L'última estrofa de l'Eixoranya conté els versos més sonors i de major suggestió sensual que has escrit. Semblen fer realment un so d'sigua, en la nit.

En el Retorn, el caràcter ideal del teu amor patriòtic resulta encara més evident. El poema no acaba de transcendir del moment en què fou escrit. I hom no pot deixar de pensar que, no sols Judith no es féu amb la testa, si no que Holofernes deu tenir algun empelt de l'Hidra de Lernal.

XX. La rosa de Xàtiva. — El somriure de les persones greus i serioses té una gràcia parenta de la d'aquest delicadíssim sonet. La seva emoció tan grua, la intimitat melangiosa que s'hi respira, queden elegantíssimes.

XXI. Amarint. — En devies aquest poema! La nova Amarint té un vestit molt més a la mida que la primera. La intensitat ha guanyat proporcionalment a la concisió; l'esporgament d'escenes secundàries concentra tota la llum sobre el quadre principal. Es aquest un dels poemes on més vigorosa és la suggestió d'un món sobrenatural, per la sola intensitat d'imatges plàstiques i sensacions corporals. No seria exacte parlar de simbolisme: el pa morè, la muntanya del Calvari, la caballera sumptuosa, no són símbols, sinó realitats d'aquest món; però un aire ardent i misteriós banya tota l'escena i li dóna una nova profunditat, una nova dimensió. Quan l'àngel tenebrós apareix —i aquest si que és un nom per a un diable!—, res no ens sembla més natural. El crescendo final és punyentíssim. Aquest poema, tan sense precedents en la tradició literària del país, queda sempre folgant mediterrani. Autòcton i modern, sense una extravagància ni una polzada de color local. Magnífic.

Només hi sabria objectar un excés d'illusions al sentit de l'olfacte. En el quart temps, per exemple, hi ha quatre versos seguits en la rima és : saborós - olorós, silenciosa - olorosa. Cosa pitjor encara: poc més avall troben: flairós - olorós. Comprèn que una tal repetició, en lloc d'accentuar les impressions, fatiga i en resulta tot el contrari.

XXII. Sinfonia nocturna. — Visions extraordinàries, verbs felicis, adjetius sorprenents; però tot plegat en deixa fred, o irritat. Potser la culpa és eobretot meva. Sóc incapac de traduir la música en imatges visuals, fins i tot allò que hom en diu música descriptiva. Per a mi, el regne dels sois i l'univers visible són dos universos closos, sense cap punt de contacte. Per això un poema com Sinfonia nocturna en resulta doblement desconcertant.

XXIII. L'arbre ferit. — El to sentimental d'aquests versos va enganyar-me. A la primera lectura vaig creure que l'havia entès; mésprés, cada vegada l'ha trobat més enigmàtic i ara veig que el seu sentit m'escapa completament.

XXIV. Els sentits. — Per a mi, el més impressionant d'aquests poemes. Molt sovint ha estat expressada l'angúnia de l'

... être aux cenges obscurs

que la Réel étouffe entre ses quatre murs.

L'originalitat i la força dels teus versos és d'expressar-ho en termes d'un martiri físic. Com si, no solament l'ànima sofriés de no percebre allò que hi ha més enllà dels sentits, sinó que, exacerbada, cada percepció sensorial hi fos una tortura comparable al rosec d'una bèstia famejant, o la cremada d'un brandó. Inoblidable.

XXV. Les ànimes minades. — Aquests vuit versos, molt millors,

que els de l'Esfinx minada, deixen, però, el lector en suspens, com si es tractés d'un poema inacabat. És llèstima.

XXVI. La filla dels boscos. — Ocupa tal vegada un lloc intermedi entre les criatures femenines que apareixen en el recull. Ben bé del tot, no és l'Al·legoria. Però és encara menys un accident en la teva intimitat, com Amarint o Thaïs. Sigui com sigui, és un dels poemes més bells que hagis escrit. M'agrada extraordinàriament el vers:

Feixuc és el teu temple, pobra, dolga columna!

M'agrada més encara: "Amorosa columna", com abans. El distic final és una meravella. ¿No quedaría més clar si digués:
com als estels... ?

XXIX. El pòsit. — L'al·legoria reprèn aquí el seu títol de Filla del Sol. Com en els poemes precedents, després d'una descripció sòbria i greu de l'ésser radiant, el drama de ser-ne indigna sorgeix, i el darrer vers:

com un lloy angoixat a l'alba tacitura,
és un dels més Joan de tots. Amb la sola excepció del vers (el subratllat és meu):

com fan els espectacles sublims de la Natura,
que no puc llegir sense revoltar-me, tot el poema en sembla molt bell, especialment la segona meitat. La sensació d'usura que viure produeix tard o d'hora, està dita d'una manera exacta i elegantíssima en els versos, d'una polsació tan ampla:

Ens anem deposant damunt del propi fons
com en els oceans el llim seu i pàlid...
Per favor et demano que en treguis els espectacles sublims
de la Natura d'una poesia tan íntima i penetrant.

XXVII. Llibre d'Anatomia i XXVIII. L'astre augural. — D'aquests

poemes escrits a París, el segon en sembla excessivament imprècís i melodramàtic. Iliçó d'Anatomia repel·leix també, d'antivi. Es sec i amarg, com un alcohol exòtic. Però, a la llarga, ens fan sensibles a la seva seducció, i ens agrada; decididament, ens agrada. El mot pop queda molt més acceptable a la primera vegada que a la repetició:

Cadascú porta dins el seu pop...

Queda una mica grotesc.

Aquest és un dels poemes que més fan pensar en Baudelaire. Ell també era amic dels espectacles, i li agradava passar de la contemplació de les làmines d'*Anatomia* a la de la multitud dels bulevards. I també l'angúnia li estrenyia el coll com dues mans. Els tercets tenen una major fluidesa i naturalitat. La seva condició de sonet mancat pesa sobre el conjunt del poema.

XXX. Els Cinc Planetes. — Vaig escriure't llargament sobre els Cinc Planetes en rebre'n la primera versió. Cal ser exigent amb un poema així, el de propòsit més vast de tot el recull. Tots els temes capitals hi apareixen.

Un capaltard, girant el rostre enllaire, el poeta veu reunits sobre d'ell els cinc planetes i recorda les llàgrimes vessades en un temps d'innocència, per una clara imatge que és la més profunda recerca del seu ésser. Aquí el tema de l'Allegoria pren com una modulació de planys, més que malloc, i esdevé quasi un tema de Paradís perdut.

Els cinc planetes, com cinc esgards inquisidors, semblen demaner-li els comptes de la seva vida. El protagonista del poema no és pas indulgent amb ell mateix: s'accusa d'haver acumulat el crim sobre la pròria esquena, d'haver begut a dojo els filtres de la bestialitat, etc., etc., etc. Tanmateix, la

seva vida hauria pogut ser diferent. Ell sap prou que ha passat vora una misteriosa piràmide de cristall —la Religió—, on una ànima l'esperava igual que una crisàlide. Encara ara sent de vegades la veu de l'ànima que hauria pogut ser d'ell —ser ell—, si hagués pogut lliurar-se a aquell misteri cristal·lí...

Els cinc planetes no deuenen el seu esguard ferotge, i el Poeta, enfurismat, els apostrofa una mica fanfarrònicament. La mort podrà transfigurar-lo encara en la dolça ànima que li oferia la mística piràmide de cristall.

Potser la falla primordial d'aquest poema —que, tanmateix, ha guanyat moltíssim en la nova versió—, sigui una desigualtat de grau en la trasposició dels sis elements d'un pla que, per entendre'ns, anomenaré realista a un pla sobrerealista. La piràmide de cristall és una imatge original i magnífica; però absolutament deshumanitzada. L'home dins de la barca és un ésser de carn i ossos, que es queixa d'uns neguits molt propis d'un home de carn i ossos. Entre aquests dos extrems, el poema fluctua constantment de gamma. No sé si m'explico clarament. Quan el poeta apostrofa els astres, un hom es queda xocat de veure'l adreçar-se amb tanta literatura, com diria Verlaine, contra unes estrelles que no li han fet cap mal. A partir de l'apartat V, els versos es tornen massa declamatoris i emfàtics.

Pots fer encara molt millor aquest poema, que et toca de tan prop. ¿Per què no provar el to senzill de confessió sentimental?

XXXI. Les fases de la lluna. — Un altre astre, mort aquesta vegada. Decididament, tens un penchant per l'astrologia literària. No es pot negar a aquests versos nigromàntics una originalitat relativa en la poètica del país, on el gènere no ha tingut ultradors, que jo sàpiga. Però no t'hi acabes de desprendre d'una

certa exultesa, d'un cert aire de "parlar per parlar" que els neixeix.

XXXII. La tardor llunyana. — Un poema molt agradable; aquest és el mot. El mereix plenament, i no sembla aspirar a cap altre.

XXXIII. La petita negressa (o La negreta? com cal dir?). — Per una vegada has provat un apunt realista, i t'ha sortit ple de caràcter i de moviment. El poema queda ja ben conclòs amb l'evocació de Venus. L'última estrofa, fent com una nova conclusió, més aviat desconcerta. Si Venus i l'esperit cavil·les es poguessin lligar, suprimint el punt després de sostenir-li el mirall, potser aquest efecte desapareixeria.

XXXIV. Beatus ille. — Un tema clàssic convertit en un poema modern i personalissim. He traduit: Telles mes pensées... per: "Així els meus pensaments..." (darrer vers). Diges si és això. Si no m'erro, la rima de les quartetes és incorrecta: rellotge (ò), allotja (ò), setja (ò), ferotge (ò).

XXXV. Bous davant la mar. — Una altra estampa realista, aquesta carregada d'intensa emoció. Aquest petit poema pren un gran relleu; és acabat i arrodonit. I si no hagues sis mat a Macoris no hauries escrit aquests versos.

XXXVI. Paraulas sobre el mar dels Caribes. — I tampoc hauries escrit aquests, si bé altres d'equivalents. La mètrica d'aquest poema està ben triada per donar una sensació de monotonía i de desesper. Però la conjunció d'aquestes dues coses —monotonía i desesper— és feta per a inspirar-te un poema que no has escrit encara: potser no l'escriuràs fins que hagis perdut de vista el mar dels Caribes.

XXXVII. L'amor clandestí. — Bellíssim. La expressió de l'es-

trofa cinquena és justa. Jo retaliaria també les gres estrofes del soliloqui:

-Bé! Tot això no és més que un somni impossible... que són feixigues i s'arrosseguen inútilment. Caldria resumir-les en quatre o cinc versos, conservant:

Ella! Déu meu! ¿Què sap la roca inassolible
de l'ona que mor als seus peus?

L'expressió tebi com un armari em sembla extravagant i falsa.

Malgrat aquests petits detalls, el poema és d'una emoció molt prenedora; molt musical també. Estic molt content que porti uns versos meus com a lema —i que li van com anell en dit, perdoni l'expressió!

XXXVIII. Vinió en el desert. — El poema més surrealista del recull. Ja saps que jo no sóc surrealista. Potser, com Baudelaire deia que no podia ser bon poeta qui no tingüés un olfacte fi, per a ser sobrerealista cal una vista més agusada de la que jo he tingut mai.

El misteri de la darrera estrofa em depassa. Les altres, certament, és impossible llegir-les amb indiferència. Poden molestar enormement, si vols; però no deixar indiferent. Algun vers es clava molt endins, com en un nervi precís; altres passen de llarg. Es un poema torturador, llevat del final, que em deixa fred.

XXXIX. Més pelicans. — Un exercici d'estil, ben resolt, però amb una falta de rima: sanglots (δ) - illots (δ).

XL. Al·legoria. — Aquest poema, datat l'any 1935, hauria de ser l'introductor del tema propi, en la simfonie acabada que és la teva obra poètica. És sobri, delicat, suau. No hi té res a veure, però tal com queda en ell descrita, la teva

Al·legoria en fa pensar en una descripció de la Musa de Baudelaire, que Théophile Gautier fa, comparant-la al seu torn amb un personatge dels contes de Hawthorne —*«sapé de què et parle?»*.

XLI. Una veu entre els brins. — Brins! Quina paraula més antípatica! Deixa que et digui ràpidament, que m'entra la febre d'acabar, que aquest poema és magnífic, i serà un dels més simpatiques ~~que~~ que hagis escrit un cop hagis suprimit l'estrofa que comença:

Ejuny de la multitud vil i sentimental...
que té unaire declamatori completament desentonat en l'atmosfera intima i patètica de la resta del poema. El vers:

¿Cal que t'ho digui? Crec que en el fons d'això hi ha...
és excessivament pedestre.

XLII. Thals i l'ametller. — Segons la data, és el més antic dels poemes. S'hi coneix. Tan gentil que t'hauria trobat la senyoretat Pasqual si li haguessis enviat aquest!

XLIII. Grevat de les Quatre Estacions. — Tu també deus haver tret de les teves golfes aquests versos! Després de llegir els poemes precedents, hom arriba aquí, i present que l'autor està espiant, sorneguer, i burlant-se despiadadament del pobre lector, que troba gracioses i confortables aquestes estrofes ingènues. I, tanmateix, són gracioses i confortables!

31 - XII - 1941. Molts dies he passat per escriure aquestes notes, i abans no me les han tornades la Mercè i la Maria, que han volgut llegir-les, ja som a Sant Silvestre. Ara, tornades a llegir, n'han fet venir ganas d'escriure-les de cap i de nou; però no ho faré pas, que qui sap quan acabaria. M'he adonat que endut per una antípatica disposició del meu caràcter, he insistit sobretot, i he estat prolix, en les objeccions i les reserves.

En canvi, quan havia de mostrar l'emoció que algun poema em produïa, acabava amb quatre mots. No sé elogiar, i creu que em faig ràbia a mi mateix. Voldria saber-te dir tot el que he sentit llegint la Milla dels boscos, els Sentits, el Col·loqui, la Nit, i tants i tants poemes i versos solts. No deixis d'enviar-nos tot el que vagis escrivint.

Hem trobat a faltar algun altre poema en el recull, molt especialment el Marcenc i l'Orgue de Sant Joan. Creu que són ben bé de la mida, i hauries d'incloure'ls. Si no els tinguessis, te'ls envirien. Tenim gairebé tot el que ens has anat enviant des del principi, fins i tot el Manifest i l'Excoració.

Naturalment, després de llegir els teus versos, em fa riure moltíssim el teu desesper d'estar perdut miserablement els anys de la joventut. No dubto pas que, en un medi més favorable, el teu rendiment i el teu esforç podrien ser més del que era són, però la vida és realment una cosa molt estranya, de la qual no sabem res, i que hem d'acceptar tal com ve. I pocs podran acabar aquests anys d'interval amb un botf que pugui comparar-se a les teves Poésies Estoniennes —estonianes, antillanes o astiques. Tu vés fent i no et preocupis.

T'escriu en el pont 1941-1942, com aquell que diu amb una cama a cada any. Qui sap vosaltres si sou també en aquests moments damunt d'un gouffre pas moins amer, camí del país de la Nueva España. Això de no poder localitzar en el mapa, amb tota certesa i en un moment donat, una persona estimada, és potser l'experiència més inesperadament cruel que m'han deparat aquests anys. Per comble, no sabem quina reacció tindrà l'extensió de la guerra al Pacific sobre els correus amb Amèrica. Suposo que haurà rebut les cartes de la Maris i nostres per l'avís.

A falta d'altre mitjà, no deixaré d'enviar-vos missives alades de tant en tant.

1942 serà un any duríssim. Però la flor minúscula i tenaç fa cada vegada més bona olor. Creo que l'any que ve, per Sant Silvestre, tindrem tots els motius per esperar un bon 1943. Per altra banda, tinc el ferm propòsit de millorar molt en els darrers mesos que s'acosten i anar a rebre tot el que em porti la pau amb una còrpora tolerable, i que no em faci fer massa el ridicul. I escriure molts versos.

Almenys la mostra propera carta ens anuncia el viatge a Mèxic, millor encara, ens arribés ja des d'allí!

Bé, plego. El millor 1942 que hagin conegut els segles!

Marius